

Sportgeschiedenis over de grens

Daniël Rewijk

In deze rubriek zal aandacht worden besteed aan het sporthistorisch onderzoek dat buiten Nederland gedaan wordt. Door te bekijken welke thema's in de recente internationale vaktijdschriften worden behandeld en van welke theorieën en methoden bij het onderzoek gebruik wordt gemaakt, houden we in de Nederlandse sportgeschiedenis een open venster.

Israël

In *Sport History Review* (2005, #36, pag. 179-192) bekijken Haim Kaufman en Michael Bar Eli hoe de grote historische gebeurtenissen in Israël de sportgeschiedenis van dat land hebben beïnvloed, onder de titel 'Processes that shaped sports in Israel during the 20th century'.

In de zionistische beweging ontstond het idee van 'muscular judaism', een term gemunt door Max Nordau. Het antisemitische beeld van de ziekelijke, zwakke en breekbaar ogende jood, werd door sommige zionisten overgenomen. Door sportbeoefening moesten joden krachtig en weerbaar worden. Het 'muscular judaism' moest het joodse volk regenereren. Hierbij was het de bedoeling dat vrouwen en mannen even hard mee zouden doen, maar dat gebeurde niet. De samenstelling van ploegen bij Olympische- en Maccabeïsche Spelen laten dit zien.

Een belangrijk kenmerk van de Israëlische sportwereld is de nauwe band tussen sport en politiek. De organisatie van de sport liep langs politiek-ideologische lijnen, wat lijkt op de verzuiling in Nederland. De vorming van nationale bonden en een Olympisch comité ging daarom moeizaam. De eerste sportorganisatie (Maccabi) was nog neutraal, maar toen de arbeiders hun eigen organisatie (Hapoel) opzetten, kon 'Maccabi' niet om een eigen, ongewilde identiteit heen: 'liberaal'. De nationalistische revisionisten zetten 'Beitar' op en de religieus zionisten 'Elizur'. Al deze organisaties kregen een deel zeggenschap in de nationale sportorganisatie, waarbij 'Hapoel' overheerste. Pas in de jaren '80 en '90 werd de band tussen sport en politiek iets losser.

De Britse controle over Palestina tussen 1918 en 1948 heeft het Israëlisch sportlandschap minder beïnvloed dan men zou denken. Typisch Britse sporten als cricket en hockey werden door de joodse leiders van dat moment geweerd. Ze pasten niet in de opbouw van een eigen joods identiteit. Om het voetbal konden zij niet

heen, dat had zich al geworteld voorat de Britten er waren. Wedstrijden tussen Britse en Joodse teams trokken grote belangstelling en voetbal is nu nog de nationale sport.

Voor internationale contacten heeft Israël zich lang in bochten moeten wringen. Ontmoetingen met buurlanden waren uitgesloten door de vijandigheid van de Arabische wereld. Die vijandigheid frustrerde ook Israëls pogingen in de Aziatische sportorganisaties een plek te veroveren. In Europa stond de Sovjet Unie Israëlische participatie in de weg. Voor de voorronde van het WK voetbal in 1986 week het land daarom uit naar de kwalificatiepoule van Oceanië. Dit deed de ontwikkeling van het topsportniveau allemaal geen goed. Thans heeft Israël zich bij de Europese sportorganisaties aangesloten.

De auteurs laten goed zien hoe nauw de ontwikkeling van de sport samenhangt met de politieke geschiedenis in Israël. Binnenkort verschijnt *History of Sport in Israel*, geredigeerd door Haim Kaufman en Hagai Harif.

Japan

Er is veel geschreven over de relatie tussen sport en massamedia, maar al die bijdragen richten zich op de Angelsaksische wereld. Het beeld is dus vertekend en incompleet en daarom vindt John Horne het belangrijk dit onderwerp te onderzoeken in de Aziatische wereld: Japan. Hij doet dit in *Sociology of Sport Journal* (2005, #22, pag. 415-432), onder de titel: 'Sport and the mass media in Japan'.

Eind 19e eeuw ontstond een bloeiend krantenwezen in Japan. De concurrentie was enorm en daarom putten de krantenondernemingen zich uit om lezers aan zich te binden. Aan het begin van de 20e eeuw deden ze dit door sportwedstrijden ((zwem-)marathons) te steunen en organiseren. Daarnaast werd in de kolommen steeds meer ruimte gemaakt voor sportverslagen. Na de Tweede Wereldoorlog ontstonden de eerste sportkranten. Ook radiozenders, die nauw waren verweven met de krantenmaatschappijen, gebruikten de sport om het publiek voor zich te winnen.

In de tweede helft van de jaren '50 kwamen de televisie-uitzendingen goed op gang. De bestaande media-bedrijven speelden ook hier een belangrijke rol en zij gebruikten de beproefde formule van sportuitzendingen om het nieuwe medium te verspreiden. De

Olympische Spelen van 1964, vooral de vrouwenvolleybalfinale die werd gewonnen door Japan, joeg het tv-bezit enorm aan. Het commercieel worstelen overtrof alle andere sporten in populariteit bij de kijkers. Hier waren nationalistische gevoelens overheersend, want wedstrijden tussen een Japanner en een Amerikaan trokken de hoogste kijkcijfers.

Horne merkt op dat door de tv-uitzendingen de betekenis van sport verschoof: van lichaamsoefening naar geconsumeerde ontspanning. In het verlengde hiervan ligt de verschuiving van ochtendgymnastiek op de radio naar het geërotiseerde aerobics op tv.

Met de internationalisering van de mediamarkt is de belangstelling voor sport een wapen bij het opzetten van nieuwe zenders, of bij de introductie van nieuwe technieken, zoals digitale televisie. Het lijkt erop dat de Japanse sportwereld te lijden heeft onder de aandacht voor bijvoorbeeld de Champions League, de NBA en Major League Baseball.

Verenigde Staten

Het novemnummer van *The International Journal of the History of Sport* (2005, vol. 22, #6) is een themanummer: 'Sport in American Society'.

In het inleidende artikel ('The paradoxes of American Insularity, Exceptionalism and Imperialism') gaat Mark Dyreson in op de tegenstellingen die de Amerikaanse sportwereld van nu kenmerken. De sporten die als typisch Amerikaans worden beschouwd (Honkbal, Basketbal en American Football), worden op het hoogste niveau meer en meer beheerst door Aziaten, Afrikanen en Europeanen. Bovendien stagneert het aantal beoefenaren in de Verenigde Staten zelf. De niet-Amerikaanse sporten (vooral voetbal) groeien juist explosief en de VS maakt op internationaal niveau progressie. Het land staat nu zesde op de Fifa-ranglijst.

Toch blijft de belangstelling in de media gering. De status van Amerika's nationale sporten is onaantastbaar. In de beeldvorming over sport is weinig ruimte voor dat wat buiten het nationale denkkader valt. Dyreson verklaart dit met de drie sleuteltermen uit de titel, die hij ontleent aan een beroemd essay van de Amerikaanse historicus Frederick Jackson Turner.

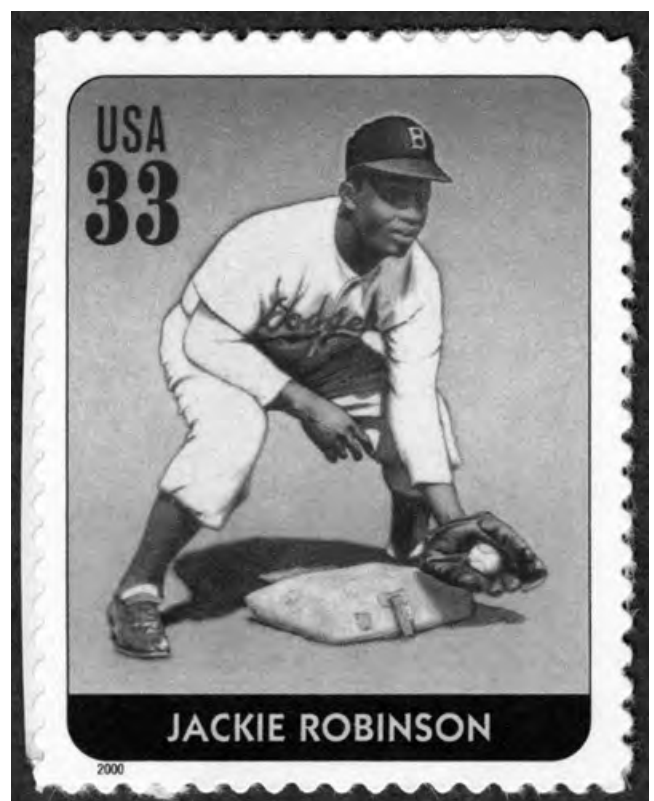
Insularity: De samenleving in de Verenigde Staten ontwikkelde zich los van de rest van de wereld (met name Europa). Dit kwam door de unieke omgeving: de 'frontier'.

Exceptionalism: Daardoor kon de Amerikaanse geschiedenis een uitzondering zijn op de 'standaardkrachten' van de geschiedenis, die de ontwikkeling van Europa en de rest van de wereld bepaalden.

Imperialism: In de verovering van de 'frontier' lag het Amerikaanse imperialisme besloten: het verspreiden van de unieke Amerikaanse cultuur in ongeciviliseerde gebieden.

De voorstelling van een eigen unieke sportwereld waar de Amerikanen zo hardnekkig aan vasthouden, is in overeenstemming met deze opvattingen. J.A. Mangan vraagt zich in zijn epiloog ('Empire in Denial: an exceptional kind of imperialism') af, hoe dit zelf verkozen isolement doorbroken gaat worden (want dat gaat gebeuren, dat staat voor Mangan vast). Als mogelijkheid noemt hij de Olympische Spelen van Peking in 2008, waar de Chinezen de Amerikanen willen aftroeven. Mangan vraagt zich af of deze Spelen een voorbode zullen zijn van een Chinese aanval op de Amerikaanse hegemonie in het Pacifisch gebied.

In dat geval zouden de Spelen van 2008 uitgeroepen kunnen worden tot een 'critical event' (misschien het best vertaald met sleutelgebeurtenis). Volgens de 'event' theorie zijn sleutelgebeurtenissen de uiting en

eventuele oplossing van een crisis, het aanzicht van verandering. Hierbij is de verandering niet iets dat volledig onverwacht komt en iedereen overvalt, maar iets dat door mensen bewust wordt opgeroepen, dat zichtbaar voor iedereen de grenzen verlegt.

In zijn artikel 'Integrating America: Jackie Robinson, Critical Events and Baseball Black and White' (*The International Journal of the History of Sport*, 2005, vol. 22, #6, pag. 1011-1035) bekijkt John Kelly het doorbreken van de rassenscheiding in het honkbal, door Jackie Robinson in 1946, als een 'critical event'. Kelly wil bepalen waarom sommige gebeurtenissen in de sportgeschiedenis zoveel betekenis toegeschreven krijgen. Hierbij stelt hij zich de volgende vragen:

Waarom Jackie Robinson? Robinson werd bij de Brooklyn Dodgers gecontracteerd door manager Branch Rickey. Rickey liep al langer met het idee rond een zwarte speler te contracteren en zo de rassenscheiding (er was Organized Baseball (Major en Minor Leagues) met uitsluitend blanke spelers en er waren verschillende Negro Leagues met zwarte teams) te doorbreken. Om deze missie te laten slagen moest hij alleen de juiste persoon vinden: iemand die geduldig en onbewogen de grofste beledigingen, het hevigst onrecht, fysiek geweld en het botste racisme zou verduren. Robinson was die man. Rickey en Robinson waren beide toegewijde methodisten en vonden elkaar in christelijk geïnspireerde lijdzaamheid. Bovendien had Robinson in Californië al in een overwegend blank team gespeeld, als College Football speler. Hij had daar om leren gaan met de media.

Waarom Toen? Allereerst was er een morele paradox ontstaan tijdens de Tweede Wereldoorlog, de oorlog tussen democratie en fascisme. De Amerikaanse democratie werd ontsierd door de rassenwetten in het Zuiden en deze interne tegenstelling schreeuwde om een oplossing. Lokale politici in het Noorden oefenden druk uit op eigenaren van Major League teams, om zwarte spelers in hun ploegen op te nemen. Lange tijd werden initiatieven in deze richting gesaboteerd door Kenesaw Mountain Landis, de grote machthebber in het Organized Baseball. Landis overleed in 1944, wat een belangrijke belemmering voor geïntegreerd honkbal wegnam.

Hoe groot was de betekenis van dit 'event'? Toen Rickey Robinson had aangetrokken riep hij de zwarte gemeenschap op terughoudend te zijn in hun reactie en Robinsons kansen niet teniet te doen door demonstratief gedrag: doe alsof er niets aan de hand is. De huidige MLB-baas Bud Selig laat juist geen gelegenheid

onbenut om Robinsons bijzondere rol te benadrukken. Robinson is deel geworden van de Amerikaanse nationale mythe. Hij was de eerste zwarte man waarmee de hele Amerikaanse samenleving zich kon identificeren; hij werd 'one of us'. Robinson werd volgens Kelly het model voor een nieuwe vorm van Amerikaans burgerschap.